

Eesti hariduse tulevikusuunad

Kokkuvõte EHF suurfoorumi 2024 tulemustest

22. ja 23. novembril 2024 Viljandis toimunud haridusfoorumil 'Eesti haridus 2040' seati eesmärgiks algatada Eesti tulevikuhariduse strateegia ideekorje, mis toetuks praegu kehtiva haridusstrateegia põhimõtete (õppijakeskne haridus, avatud haridusruum, õppijate ja õpetajate heaolu) ellu viimisele ning arvestaks uusi trende Eestis ja maailmas (kliimapööre, geopoliitilised muutused, tehnoloogiline innovatsioon, tehisaru võidukäik) ning rahvusvahelise haridusmõtte arenguid.

Kahel päeval toimunud arutelus kuulati ekspertide ettekandeid globaalsetest arengutendentsidest ning uute praeguse Eesti haridusvälja murekohtadest (haridusliku ebavõrdsuse kasv, negatiivsed trendid piirkondlikul tasandil, haridusliku potentsiaali ebapiisav rakendamine Eesti arengu heaks, hariduse 'silotornistumine', vaimse tervise probleemid). Samuti tutvuti digiarengu ja AI rakendamise perspektiivide ja ohtudega. Foorumist osavõtjatele esitas ettekande haridus- ja teadusminister, tutvustades HTM visiooni hariduse arengust.

Foorumi käigus toimusid rühmaarutelud kuues töötoas, milles visandati haridusarengu prioriteedid ja hariduskorralduslikud ideed aastaks 2040, pidades silmas, et selleks ajaks jõuavad põhikooli lõppu praegu sündivad lapsed ning gümnaasiumi lõpetamiseni sügisel kooliteed alustavad õpilased. Eeldati, et selleks ajaks on täielikult toimunud üleminek eestikeelsele haridusele, on arenenud uute digivõimaluste, sh AI kasutamine õppeprotsessis ja hariduse juhtimises ning samas on jätkuvalt toimumas negatiivsed demograafilised arengud piirkondades ning suurenenud muu kultuuritaustaga õppijate osakaal. Samuti võeti arvesse nn nutipõlvkonna iseärasusi ja seda, et praegustest noortest on saanud uue põlvkonna lapsevanemad.

Hariduse eesmärgiks seati õppimise kaudu vaimse heaolu ja õnnetunde saavutamine, iga õppija isikliku potentsiaali väljaarendamine ning uue põlvkonna agentsus ja valmisolek tulla toime praegusest veelgi keerukama ja riskiderohke maailma probleemidega. Eesti hariduse ühiskondlike sihtidena nähti Eesti keskkonnasäästlikku arengut, eesti keele ja kultuuri elujõu säilitamist ning Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime ning julgeoleku tagamist.

Oluliste sihiseadetena, mida arvestada järgmise haridusstrateegia loomisel, töid haridusfoorumi ettekanded ja töörühmade visioonid välja järgmised rõhuasetused Eesti hariduse uute arengusuundade kujundamiseks:

1. **Haridus peab kujundama õppijatest loojaid, mitte tarbijaid**, sidudes uute teadmiste ja oskuste omandamise koheselt nende loova rakendamisega. Hariduse eesmärgiseadet tuleb avardada, lisades teadmiste ja pädevuste omandamisele nende rakendamise erinevates elu- ja töövaldkondades, sealhulgas ettevõtluses uute asjade ja teenuste loomiseks.
2. Eesti haridus kujundab tulevasi aktiivseid Eesti ja Euroopa kodanikke. Eesti haridus võiks kujundada **avatud kogukondlikku lähenemist, rahvuslike ja globaalsete sihtide ühendamist**, toetada õppijate **kuuluvustunde** kujunemist, perekondlike, kogukondlike ja rahvuslike traditsioonide tundmist ja samas nende sidumist kultuuridevahelise suhtluse oskusega ja maailmakultuuri tundmisega. Haridus peab toetama noorte **osalusvõimekust** kodanikena ja **keskkonnateadlikkust** nii tarbijate kui töötajatena või ettevõtjatena.
3. **Tehisararu arengust tulenevad väljakutsed** inimvõimete arengule ja kasutamisele esitavad haridusele uusi ootusi just **spetsiifiliselt inimlike võimete, oskuste ja pädevuste arendamiseks**. See esitab haridusele nõude tervikliku ja inimesekeskse teadmuse kujundamiseks, integreerides tehnoloogiat ja kultuuri, täppis- ja loodusteadusi ning sotsiaaliat ja humanitaariat, sidudes intellektuaalsete pädevuste omandamist emotsionaalse intelligentsuse ning füüsiliste võimete arendamisega. Samas tuleb tähelepanu pöörata ka noortele piisavate liikumisvõimaluste loomisele üha enam istuva eluviisiga ühiskonnas liikumisvahetundide, tundides liikumise soodustamise ning kättesaadavate ja soodsate sportimisvõimaluste loomise kaudu.
4. Tehisaruga edukaks suhtlemiseks on vaja iga inimese loovust ja unikaalsust, oskust **püstitada uudseid ja süvitsi minevaid küsimusi ning hinnata tehisintellekti tegevust inimlikust vaatevinklist**, kasutades selleks üldkultuurilisi teadmisi, ajaloolist ja sotsiaalset kogemust, eetilisi ja ühiskondlikke kriteeriume, nii intuitsiooni kui teaduspõhist arutlust ja teksti analüüsi.
5. Õpilastest tuleb arendada lisaks keelteoskusele ka **semiootilist pädevust**, keerukate ja kujundlike tekstide ja visuaalide **lugemise ja tõlgendamise oskust** ja sellele toetudes ka **oskust tehisaru loodud tekste isikupäraselt edasi arendada**, toimetada ja täiendada. Samuti nõuab uus andmetihe keskkond õpilastelt lisaks informaatikale ka **andmepädevust**, andmetöötuse, andmeanalüüsi ja andmekaitse oskuste omandamist.
6. Arvestades järjest keerukama tehnoloogilise keskkonna haavatavust ja stressirohkust, on vaja **säilitada Eesti hariduse kaudu õpilastes side Eesti looduse, kultuuri ja ajalooga**, sh meie traditsioonilise, looduskeskse elulaadiga. Noori tuleb õpetada **toime tulema ka ilma tehnoloogiliste abivahenditeta**,

kasutades traditsioonilisi tööskusi ja looduslikke vahendeid, arendades meelte erksust ja tähelepanu, käelise tegevuse osavust, mehaaniliste tööriistade kasutamise oskust, tegutsemist looduslikus ja loomulikus/traditsioonilises elukeskkonnas.

7. Säilima peaks **koolide autonoomsus, võimalus luua oma unikaalset õppekeskkonda ja kujundada kohalikku haridusruumi horisontaalse koolidevahelise 'seeneniidistiku' põhimõttel**. Piirkondlikku haridusruumi arendades võiks toetada nii õiguslikult kui rahaliselt **koostööd koolide ja muude avalikke teenuseid korraldavate institutsioonide (kultuur, sport, kodanikuühiskond, noorsootöö) vahel** nii ruumide kui personali osas. Maal tuleks arendada ka administratiivpiiride üleseid koolide ja kultuuriasutuste võrgustikke. Samas oleks ka suurlinnades, sh eriti Tallinnas vaja väärtustada põhikooli tasemel kodulähedaste kogukonnakoolide olemasolu ning kaaluda tuleks ka suurte, nn „mammutkoolide“ asemel väiksemate, kogukondlikemate ja õppijate ja õpetajate heaolu toetavate koolide loomist ka linnades.
8. **Õppetöös muutub valdavaks õpetajate ja õpilaste rühmapõhine ja individuaalne suhtlus ja koosloome**. Loobuda võiks koolide õppetegevuse ühetaolisest struktureerimisest klasside ja üksikute ainete järgi, täiendades või asendades seda AI abiga paindlikuma valdkonnapõhise lähenemisega ning õppijate huvipõhiste koosõpperühmade, mitmekesiste õppevormide ning erinevate õppekohtade kombineerimisega. Õppeprotsessis kasutatakse loominguliselt **uusi tehnoloogiaid**, sh tehisaru võimalusi (samas kriitiliselt teadvustades ja ennetades nende rakendamisel tekkivaid riske).
9. Tuleviku koolitee vajab ka **paindlikumaid ajalisi raame**. Muutuda võiks kogu õppetöö korralduse kalender nii kooliaastate, kuude kui koolinädalate ja tundide lõikes, võimaldades **vabamat ajajaotust ja efektiivsemat ajakasutust nii õppijatele kui õpetajatel**. Ettepanekutena kõlasid suvise trimestri korraldamine teatud ainevaldkondades koolidevaheliste laagrite vm klassivälise õppetöö korraldamiseks ja koolinädala jagamine kolme ossa: kaks päeva kohustuslik ühine õppetöö (loengud, ühistunnid, arutelud) klassides või klassidevaheliste suuremate rühmadena, kaks päeva juhendatud rühmatöö või individuaalsed konsultatsioonid kas kooliruumides või mujal, päev koduse iseseisva töö tegemiseks.
10. Uuendada tuleks **haridusastmete (haridusteeonna, õpiradade) läbimise standardeid ja hindamiskriteeriume** ning selle kontrolli ja tagasiside (sh hindamise) meetodeid, arvestades tehisaru rakendamise võimalusi. Ettepanek tehti loobumiseks **klassikaupa edasijõudmise arvestamisest**, rakendades ainult kooliastmete põhist õppekava läbimise arvestust ja hindamist. Samuti jäi kõlama mõte **üle vaadata praegused üldhariduse astmed**, arvestades laste ealise arengu muutusi, võimalust lühendada tehisaru kasutamise rutiinsetele tegevustele kuuluvat kooliaega, kasutades vabanevat aega õppekava täiendamiseks vastavalt

muutunud ühiskondlikele vajadustele, tööturu ootustele ning teaduse ja tehnoloogia kaasaegsetele arengutele.